

Herman Nusmeier, bestuurder en drogist

door Willem van Halem

Op 8 april 2011 nam Herman Nusmeier afscheid van de Commissie van Toezicht van het Frans Walkate Archief. Daarmee kwam een eind aan een lidmaatschap van 37 jaar, waarvan 33 als voorzitter. Het waren overigens niet zijn eerste bemoeienissen met de bank. We komen de naam van Nusmeier al eerder tegen, namelijk als Lid/Commissaris van het Bestuur van de Nuts-spaarbank Kampen.

Hoe de verkiezing tot voorzitter is verlopen is ons niet bekend. De notulen zwijgen vooralsnog over de gevolgde procedure. In het eerste jaar van zijn voorzitterschap (1979) stelt Nusmeier direct de beveiliging van het Archief aan de orde. Die is uiteindelijk gerealiseerd, maar daar moesten we wel 15 jaar op wachten. Het zijn dus niet alleen de ambtelijke molens die langzaam draaien. Uit de notulen diepten we nog meer wetenswaardigheden op. Zoals de bijzondere interesse die Nusmeier aan de dag legde voor het financiële reilen en zeilen van het Archief. In 1976 deed hij het voorstel om 2.000 gulden te reserveren voor de aankoop van kunst. Een jaar later lezen we in de notulen dat de bank meer 'bancaire uitstraling' moest hebben. Ook pleitte Nusmeier in de periode dat de door het Frans Walkate Archief uitgegeven *Kamper Almanak* nog huis-aan-huis werd verspreid, voor toegankelijker artikelen.

En dat Herman Nusmeier oog had voor details moge blijken uit de notulen van de Commissie van Toezicht, waarin staat vermeld dat hij bij het lezen van de editie 1987 niet minder dan 37 foutieve afbrekingen had geconstateerd... Het zijn niet alleen de verdiensten van Herman Nusmeier voor het Frans Walkate Archief die we hier aan het papier toevertrouwen. Hij dreef van 1954 tot 1980 ook de in Kampen alom bekende firma Poortenaar aan de Oudestraat 134-136. Daarover gaat onderstaande bijdrage.

De eerste fase van drogisterij Poortenaar

Anno 2012 oogt Herman Nusmeier fragiel, broos zelfs. Stok en rollator vormen zijn trouwe metgezellen en in huis zijn voorzieningen aangebracht

om het gebrek aan mobiliteit enigszins op te heffen. Alles het gevolg van een TIA van enige tijd geleden. Hij heeft een werkzaam leven achter de rug, naast het lidmaatschap van de Commissie van Toezicht was hij actief in tal van maatschappelijke organisaties, waaronder van 1965-1985 als bestuurslid van de VVV Kampen. Onlangs hing hij de lier aan de wilgen en nam afscheid van tal van functies. Dat neemt niet weg dat zijn geheugen nog voluit functioneert. Aan de hand van een fotoalbum vertelt Herman Nusmeier over zijn zaak, de firma Poortenaar aan de Oudestraat.

Maar eerst iets over de voorgeschiedenis van het bedrijf Poortenaar. Die gaat, wat Kampen betreft, terug op Barend Willem Poortenaar, zoon van Frans Poortenaar, apotheker te Doesburg. In 1837 verhuisde Barend Willem Poortenaar naar Kampen om zich hier in het voetspoor van zijn vader te vestigen als drogist. Aanvankelijk was dat aan de Oudestraat 125 naast De Gruyter en later de fotograaf Schlaepfer. Hij was de eerste drogist in de stad, dus toen hij een 'Gaper' aan zijn winkelpui plaatste stroomden burgers, boeren en buitenlui toe. Poortenaar leverde alle mogelijke middelen, of het nu tegen keelpijn, likdoorns, tandpijn, hoofdpijn of zenuwen was, Poortenaar verkocht het. De zaken gingen zo goed, dat besloten werd te verhuizen naar Oudestraat 134, tegenover het raadhuis. Poortenaar kreeg een zekere bekendheid door alle wondermiddeltjes die hij verkocht en door alle raadgevingen die hij verstrekke. Gevolg was dat een legertje kruidenzoekers eropuit trok om voor hem te zoeken naar thijm, vlier, kruizemunt en tal van andere kruiden, die toen nog vrij in velden en op dijken groeiden. De zaken floreerden, ook al omdat Poortenaar een zekere landelijke bekendheid genoot. 'Poortenaar's naam ging van mond tot mond en zijn medicamenten, en andere preparaten kregen bekendheid in geheel ons land en ook daarbuiten.' tekent de *Kamper Courant* van 8 december 1937 op naar aanleiding van het honderdjarig bestaan. Barend Willem werd opgevolgd door zijn zoon Hendrik (Hein), die op zijn beurt weer werd opgevolgd door de naamgenoot van de grondlegger, Barend Willem dus. Toen deze in 1928 op 51-jarige leeftijd overleed bleken noch de weduwe noch de dochter en de beide zonen er behoefte aan te hebben om het bedrijf voort te zetten. De zaak werd een jaar later, in 1929, verkocht aan de heer De Vrieze uit Drachten, waarmee de rol van het geslacht Poortenaar in Kampen lijkt te zijn uitgespeeld.

Nusmeier weet nog te vertellen dat de dochter van het echtpaar Poortenaar verhuisde naar Den Haag. Toen zij in 1941 overleed nam de toen bekende politica freule C.W.I. Wttewael van Stoetwegen (1901-1986) haar achter-

naam over om aan de aandacht van de bezetter te ontkomen.

De meeste Kampenaren kennen de naam Poortenaar ook en vooral van de villa die net buiten de wallen en de Broederpoort is gelegen. Een fors huis uit 1910 naar ontwerp van architect G.B. Broekema (1866-1946) opgetrokken in een late vorm van de Jugendstil. Opvallend zijn de bogen op de begane grond die het water vrij spel boden in geval de Zuiderzee kwam opzetten. Onder het huis lag een bootje, dat bij hoog water de verbinding vormde met de stad.

Zoals gezegd kwam de drogisterij in handen van De Vrieze. Deze was dan wel niet onbemiddeld, maar behoorde zeker ook niet tot de rijksten van Kampen. Desalniettemin liet hij zich graag in met de lokale elite van die tijd. Die kwam geregeld bij elkaar om van het goede van deze aarde te genieten. De Vrieze sloot zich daar bij aan. Nusmeier vertelt dat in die tijd het verhaal ging van de heren Boele en Berk, die vanzelfsprekend ook tot deze kring behoorden, en eens op pad waren in Duitsland om te gaan jagen. Het bleef niet alleen bij jagen, want er werd ook nogal eens aan Bacchus geofferd. Op een gegeven moment liepen de heren 's morgens vroeg dusdanig aangeschoten over de weg, dat zij een groenteman aanhielden die van plan was om zijn waren te gaan uitventen in het verderop liggende dorp. Toen de heren aanboden om de hele handel, inclusief de kas en het paard te willen kopen weigerde de koopman aanvankelijk. Maar blijkbaar was de aandrang zo hevig en het geboden bedrag zo hoog dat hij uiteindelijk zwichtte en het hele zaakje tegen contante betaling verkocht. Daarop vertrokken de heren Berk en Boele naar het dorp, belden overal aan en deelden het fruit en de groente uit aan iedereen die het nodig had.

De periode Nusmeier

Het is in deze periode dat de familie Nusmeier in beeld komt. In 1930 wordt vader (Frederik Bernhard Willem) Nusmeier, geboren in 1902 en afkomstig uit Losser, medevennoot van Poortenaar. Hij had de Hogere Textiel School gevolgd, een opleiding die niet vreemd is in het Twente van het begin van de vorige eeuw, waar het wemelde van de textielfabrieken. Nusmeier sr. trad na zijn opleiding in dienst bij de textielbaron Van Heek, die hem als verkenner naar Engeland stuurde. De Engelse textielindustrie stond in deze periode hoog aangeschreven vanwege de verregaande industrialisatie. En Van Heek wilde hier het fijne van weten om op deze manier de concurrentie te slim af te zijn. Anderhalf jaar heeft Nusmeier in Engeland gewoond. Toen hij terugkeerde aanvaardde hij een functie bij Van Heek, die ergens

tussen de directie en het werkvolk in lag, een soort middle-management. Dat beviel hem niet en daarom verhuisde hij naar Winterswijk om in dienst te treden bij de textielfabriek van A.J. ten Hoopen.

In 1931 deed zich de gelegenheid voor om de zaak van De Vrieze over te nemen. Het verhaal wil dat 'door een te groot beslag op liquide middelen als gevolg van een veel te royale levenswijze', zoals Herman Nusmeier het uitdrukt, Nusmeier sr. zijn medevenoot voor de keus stelt: 'Jij eruit of ik stap op.' De Vrieze koos voor het eerste en nam afscheid met medeneming van de OBOH, de Overijsselse Benzine en Olie Handel, een onderdeel van de firma Poortenaar. Enige tijd later ging dit bedrijf failliet.

Aanvankelijk bestond het assortiment van Poortenaar uit poeders en kruiden. Zo stonden er poeders om bij een bevalling van koeien de placenta te laten afdrijven, kruiden om Berenburg van te trekken en vooral kamille, dat veel gebruikt werd voor pijnbestrijding.

Uit de *Kamper Courant* van 8 december 1936:

'De fa. B.W. Poortenaar en Zoon heeft een aardig buitenkansje. Een aanvraag uit Indië omtrent haar Curry-poeder. Dat, recept van een Indische dame, volgens oud-Kampers in de Oost, veel beter zou zijn dan het Engelse Curry. De order met die introductie hebben wij gelezen. Het complimentje heeft aanspraak op bekendmaking in wijder kring.'

Overigens waren het niet alleen de kruiden en medicamenten waarmee het bedrijf Poortenaar eer inlegde. Al onder het bewind van de grondlegger werden in de loop der tijd een glas- en verfhandel, een verfmalerij en een lijnoliehandel toegevoegd. Vermaard was ondermeer de meubelwas.

Twee jaar nadat Nusmeier sr. de zaak had overgenomen wordt Herman Nusmeier geboren. Hij volgt onderwijs aan de Muntschool (Hennephof) en de Gemeentelijke HBS (rector Ten Kate). Als hij uit dienst komt in 1954 verhuizen zijn ouders naar IJsselmuiden. Een jaar later richten vader en zoon Nusmeier de 'Vennootschap onder Firma Poortenaar, gevestigd aan de Oudestraat 134-136' op. Herman volgt dan cursussen voor het Drogisterijdiploma en later een opleiding bij het E.I.M., het Economisch Instituut voor de Middenstand in Arnhem.

Het bedrijf was in feite gevestigd in drie panden, gebouwd in de 17de eeuw, elk bestaande uit begane grond, eerste verdieping en zolder. Volgens het brandrapport nr.16 van 19 maart 1959 (zie hieronder) richtte Nusmeier zich op de verkoop van drogisterijwaren, maar dreef hij ook '... een groothandel in verfwaren, geneesmiddelen voor mens en dier, verdelingsmiddelen,

Na de brand in 1959 werd een tijdelijk onderkomen aan de Oudestraat gekozen.

Foto: Collectie Frans Walkate Archief.

Wederopbouw na de brand van het winkelpand aan de Oudestraat.

Foto: Collectie Frans Walkate Archief.

brandbare vloeistoffen, waterglas, talkpoeder, levertraan, was enz. enz.’ Op de eerste verdieping en de zolder van de twee andere panden Oudestraat 136 en 138 was gevestigd het pension K. Sieffers.

De brand

Het was 9 maart 1959 dat een grote uitslaande brand het pand volledig in de as legde. Nusmeier was hier zelf bij. Hij vertelt: ‘Het was een noodlottige samenloop van omstandigheden. Tussen de middag verplaatste één van mijn medewerkers een etherfles. Dat waren grote flessen en altijd heel goed verpakt in een kartonnen doos met houtkrullen. Helaas viel de fles uit de doos waarop de vloeistof op de enigszins schuin lopende vloer naar de in de nabijheid staande brandende oliekachel stroomde. We wisten nog wel de olietoevoer kraan dicht te draaien, maar dat mocht allemaal niet baten. Binnen een mum van tijd stond de hele zaak in de brand.’ Onder aanvoering van brandmeester A. van der Kruit bestreden twee beroeps- en 21 vrijwillige brandweerlieden de brand, maar konden niet voorkomen dat alles uitbrandde. Dat betekende dat de zaak opnieuw moest worden opgebouwd. De panden werden volledig gesloopt en onder architectuur van architectenbureau Koers werd een jaar later in 1960 een gloednieuw pand opgetrokken. Ingericht naar de eisen des tijds, modern, met meer oppervlakte en dus ruimte voor een

Het vernieuwde winkelpand van Poortenaar aan de Oudestraat.

Foto: Collectie Frans Walkate Archief.

Het nieuwe winkelinterieur.

Foto: Collectie Frans Walkate Archief.

groter assortiment. Nusmeier volgt in Duitsland de cursus 'Ladengestaltung' en de firma sluit zich aan bij de N.D.C., de Nederlandse Drogisten Coöperatie. Naast de bekende drogisterijproducten, het glas en de verf, kwamen daar de parfumerieën bij. De tepelzalf voor koeien, de Haarlemmerolie, de cranoline, de antibiotica voor het vee. De antibiotica en de kamille bleven. Zelfs homeopathie ging Nusmeier verkopen (onder meer van het merk Schwabe), maar daar had hij niet zoveel mee. Zijn opvolger Dries van der Vegt heeft dit verder uitgebouwd.

Eén en ander betekende ook dat Nusmeier meeding in de tijdgeest. Dat weerpiegelde zich niet alleen in de winkelinrichting, maar ook in de vormgeving en reclame-uitingen. De letters NP (Nusmeier Poortenaar) werden gestileerd aangebracht in advertenties en facturen.

Behalve de winkel aan de Oudestraat had Nusmeier nog twee filialen, aan de Venestraat 6 en aan de Noordweg 15. Bij elkaar had de firma Poortenaar elf mensen in dienst en was er zowaar sprake van een goed florerende personeelsvereniging met jaarlijkse uitstapjes en Sinterklaasvieringen.

In 1980 besluit Nusmeier de zaak over te doen aan Dries van der Vegt. Die zet de winkel voort en neemt hem uiteindelijk over in 1984. Van der Vegt was aanvankelijk filiaalhouder aan de Venestraat, maar kreeg later de functie van chef in het 'hoofdkwartier' aan de Oudestraat. In 1988 werd het

Vergadering van de Commissie van Toezicht in het Frans Walkate Archief. Van links naar rechts: Herman Nusmeier (voorzitter), J.C.B. Jongeneel en P.A. ten Hove. Foto Freddy Schinkel, collectie Frans Walkate Archief.

Gaper. Collectie Frans Walkate Archief.
Foto: Remy Steller.

pand verbouwd. Glas en verf verdwenen uit het assortiment en daarvoor kwam een 'Decorette' in de plaats. In feite was daarmee het einde van de ouderwetse drogist die Poortenaar altijd in Kampen is geweest ingezet. In deze vorm heeft het bedrijf nog een aantal jaren voortbestaan. Totdat de grote drogisterijketens ook in Kampen neerstreken: Kruidvat en Trekpleister met name. 'Dat was voor ons het moment om het roer radicaal om te gooien. We hebben ons toen - als franchiseonderneming - aangesloten bij Etos. Maar dat was niets voor mij. Alles, maar dan ook alles werd van bovenaf geregeld.' vertelt Dries van der Vegt. In 1996 verhuisde de winkel stroomopwaarts van de Oudestraat, waarna het in 1998 in andere handen overging. 'Ik heb me altijd een ouderwets drogist gevoeld, maar die tijd was toen definitief voorbij.' Bij zijn afscheid als voorzitter van de Commissie van Toezicht van het Frans Walkate Archief schonk Herman Nusmeier een aantal attributen waarvan we hier een tweetal niet onvermeld willen laten.

In de eerste plaats is dat de 'balans'. Daarop stond vermeld het jaar 1815. Op een gegeven moment had Nusmeier de fietshandel Haasjes gevraagd om deze weger schoon te maken. Haasjes had een verzinkerij aan de Ebbingestraat. Tot zijn grote verbazing kwam daarbij het oorspronkelijke jaartal 1742 tevoorschijn.

Een ander attribuut is de Gaper. Al in de 17de eeuw deed de gaper dienst als

Balans. Collectie Frans Walkate Archief. Foto: Remy Steller.

uithangbord van apothekers om de aandacht van klanten te trekken. Ook diende het als kwaliteitssymbool. De mond van de gaper staat niet open om te gapen, maar om een medicijn in te nemen. En de vaak aangebrachte grimas verwijst naar de smaak van medicijnen, niet lekker dus. In de nacht van 15 op 16 oktober 1979 werd dit attribuut van de gevel gesloopt. Wie het deed en waarom is niet bekend. Wel dat hij later weer boven water is gekomen. Een studentengrap?

Medewerkers Poortenaar

Geke Aalbers

Herman Boeve

Janny Opgelder

Alie Buter

Dries van der Vegt (filiaal Venestraat)

Coby Hultink

Dick van Pijkeren

Geke van Eunen

Jan Schrijver

Jan Kip

Frank van Dorp

H. Habekotté (filiaal Noordweg)

Cobi Limburg (filiaal Noordweg)

Herman School